

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation

GENUSARBETE I FÖRSKOLAN, HUR ÄR DET MÖJLIGT?

En studie om hur förskolepersonal arbetar med genus i praktiken

Gabriella Thörner
Beatrice Hjort

Examensarbete
på grundnivå i lärarutbildningen

Ht 2010

Handledare: Tuula Vuorinen

Examinator: Gunilla Granath

**MÄLARDALENS HÖGSKOLA
ESKILSTUNA VÄSTERÅS**

Akademien för utbildning, kultur och
kommunikation

Examensarbete på
grundnivå
15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Gabriella Thörner
Beatrice Hjort

Jämställdhetsarbete i förskolan, hur är det möjligt?
- En studie om hur förskolepersonal arbetar med genus i praktiken

2010

Antal sidor: 20

Syftet med denna studie var att ta reda på hur förskolepersonal arbetade med genus. Studien fokuserade på förskolepersonalens förhållningssätt i barngruppen. Vi använde oss av fyra respondenter som först observerades och sedan intervjuades. Två datainsamlingsmetoder användes för att på så sätt få med både vad respondenterna tänkte på vad gällde genus och hur de gjorde när de arbetade i barngruppen. I resultatet synliggjorde respondenterna olika strategier för att arbeta genusmedvetet och främja jämställdheten i barngruppen. Resultatet visade att respondenterna hade de teoretiska kunskaperna men ibland hade svårt att omsätta dem i praktiken och vår slutsats blev därför att den största utmaningen i det genusmedvetna arbetet ligger i att omsätta genusteoretiska kunskaper till ett förhållningssätt. Denna studie har bidragit till att synliggöra hur lärare kan arbeta med genus i förskolan.

Nyckelord: Genus, förskola, jämställdhet

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte	1
1.2 Forskningsfrågor	1
1.3 Begreppsdefinitioner.....	1
1.3.1 Genus	1
1.3.2 Jämställdhet och jämlikhet	2
2. Litteratur	2
2.1 Könsmaktssystemet.....	2
2.2 Förskolans och pedagogens roll.....	2
2.3 Isärhållande.....	3
2.3.1 Pedagogens förhållningssätt	3
2.3.2 Barns fria lek.....	4
2.3.3 Män i förskolan	5
2.3.4 Kompensatorisk pedagogik	5
2.4 Hierarki.....	6
3. Metod	7
3.1 Val och motivering av metod.....	7
3.1.1 Observationer	7
3.1.2 Intervjuer.....	7
3.2 Val och motivering av intervjufrågor.....	8
3.3 Val av undersökningsgrupp.....	8
3.4 Beskrivning av undersökningsförfarande	8
3.4.1 Observationer	8
3.4.2 Intervjuer	9
3.5 Redogörelse av analysmetod.....	9
3.6 Etiska överväganden.....	9
4. Resultat.....	10
4.1 Förskola 1	10
4.1.1 Intervju	10
4.1.2 Observation	10
4.2 Förskola 2	11
4.2.1 Intervju.....	12

4.2.2 Observation.....	12
4.3 Förskola 3	13
4.3.1 Intervju.....	13
4.3.2 Observation.....	14
4.4 Förskola 4	15
4.4.1 Intervju.....	15
4.4.2. Observation.....	15
4.5 Sammanställning av intervjuerna.....	17
5. Analys och Diskussion	17
5.1 Metoddiskussion.....	17
5.2 Resultatanalys och resultatdiskussion	18
5.2.1 Förskolepersonalens strategier	18
5.2.1.1 Ordval och uppmärksamhet	18
5.2.1.2 Uppmuntran till självständighet och individualitet.....	18
5.2.1.3 Likhetstänkande	19
5.2.1.4 Kompensatorisk pedagogik.....	19
5.2.2 Hierarkin och isärhållandets dilemma	20
5.2.3 Slutsatser.....	20
5.3 Nya forskningsfrågor	20
5.4 Pedagogisk relevans.....	20

Referenslista

Bilaga 1 - Intervjuguide

1. Inledning

Under vår utbildning till tidigarelärare har vi läst läroplanen för förskolan (Lpfö98) många gånger. Ett citat vi har funderat över inför vårt kommande uppdrag som lärare är detta:

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmönster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjligheter att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller (Lpfö98, s. 5).

Efter att ha läst detta citat har vi förstått att alla som jobbar i förskolan har en väldigt viktig uppgift i jämställdhetsarbetet. Vi har dock inte riktigt förstått vad som menats med traditionella könsmönster och stereotypa könsroller och vi har funderat på att det måste vara mer än att pojkar ofta leker med bilar och flickor med dockor. I Lpfö98 står det bara att vi ska motverka dessa roller och mönster men inte hur. För att pedagoger ska kunna motverka traditionella könsmönster och könsroller krävs det en kunskap inom detta område. Vår förhoppning är att denna studie kan inspirera pedagoger att arbeta genusmedvetet och också få dem att inse vikten av ett genusmedvetet förhållningssätt.

Det är viktigt att börja genusarbetet redan med de små barnen för att det ska kunna bli en självklarhet att flickor och pojkar är lika mycket värda och att alla har rätten att vara som de vill och att i framtiden jobba med vad de vill. I vårt samhälle idag är mannen normen och därmed också den som har högst status. Män har oftast ett bättre betalt jobb då de till exempel jobbar som chefer, advokater eller på andra högt uppsatta poster i samhället (Hedlin, 2004). Fler kvinnor jobbar inom vård och omsorg och dessa yrken har lägre status och därmed sämre lön. Det är förskollärarnas, och alla andra vuxnas, uppgift att ge våra barn och blivande män och kvinnor i samhället vad som krävs för att vilja våga och bryta mot den manliga normen och på så sätt kunna få ett mer jämställt samhälle.

1.1 Syfte

Syftet med vårt arbete är att undersöka hur förskolepersonal arbetar med genus i förskolan.

1.2 Forskningsfrågor

- På vilka sätt arbetar förskolepersonal med genus i barngruppen?
- Hur beskriver förskolepersonal att de arbetar genusmedvetet?

1.3 Begreppsdefinitioner

1.3.1 Genus

Genus är ett ord som kommer från latin och som betyder slag, sort, släkte, kön

(Hirdman, 2001). Det finns dels det biologiska könet och dels det sociala könet. Det biologiska könet kallas kön och det sociala könet kallas genus (Helén & Granholm, 2007). Genus är de föreställningar vi har om vad som är kvinnligt och vad som är manligt och det är föränderligt, det som ses som kvinnligt respektive manligt är olika beroende på tid och kultur (Hedlin, 2004).

1.3.2 Jämställdhet och jämlikhet

Skillnaden mellan jämställdhet och jämlikhet är att jämlikhet är att alla människor ska ha lika villkor och jämställdhet är att kvinnor och män ska ha lika villkor (Hedlin, 2004). Jämställdhet handlar alltså enbart om kön.

2. Litteratur

2.1 Könsmaktssystemet

Hirdman (2001) skriver om könsmaktssystemet och där finns två olika principer, isärhållande och hierarki. Dessa principer finns hela tiden i samhället och sätter sin prägel på hur vi människor ser på och uppträder i vår tillvaro och också hur samhället organiseras (Hirdman, 1988; enl. Hedlin, 2004).

Den första principen, isärhållande, innebär att män och kvinnor betraktas som helt olika och kan ses som varandras motsatser (Hirdman, 2001). Redan när barn föds börjar de behandlas olika, genom att de vuxna till exempel använder ett ljusare tonfall och ett gulligare språk när de talar med flickor. När de vuxna talar med pojkar använder de istället ord som syftar på pojkarnas prestationer (Hedlin, 2004). Isärhållande i förskolan synliggörs till exempel genom att könskodade rum, som dockvrån och byggrummet, fortfarande finns kvar. Det syns också i arbetslivet då män och kvinnor ofta jobbar inom olika områden, män inom teknik och industri och kvinnor inom vård och omsorg (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003).

Den andra principen, hierarki, innebär att mannen är norm och ofta har högre status än kvinnan (Hirdman, 2001). Det är vi människor som upprätthåller denna princip genom att bland annat acceptera att män har högre status än kvinnor (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003). I samhället kan vi se detta accepterande genom att vi pratar om fotboll och damfotboll eller präster och kvinnliga präster (Olofsson, 2007). Det går att bryta principerna inom mindre grupper i samhället men det är svårare att förändra i hela samhället eftersom de som styr är de som gynnas av könsmaktssystemet. Vi kan tydligt se denna hierarki i vårt samhälle där "manliga" yrken har högre status än "kvinnliga" yrken och i förskolan blir hierarkin tydlig genom att det är flest kvinnor som arbetar inom detta kvinnodominerande omsorgsyreke. Det råder en horisontell segregering även när män och kvinnor jobbar inom samma yrken, männen är ofta chefer medan kvinnorna jobbar under männen (Elvin-Nowak & Thomsson, 2003).

2.2 Förskolans och pedagogens roll

I Läroplanen för förskolan (Lpfö98) och i den reviderade upplagan (Utbildningsdepartementet 2006; 2010) står det att verksamheten ska arbeta för jämställdhet mellan könen och inget barn ska utsättas för någon typ av diskriminering på grund av sitt kön. Ett mål som förskolan har är att sträva mot att alla barn ska få

förståelse för att alla människor är lika mycket värda. Det står också att arbetslagen på förskolorna ska arbeta för att alla barn, oavsett kön, ska ha lika stort inflytande och få lika mycket utrymme i förskolan. Det står inte hur de vuxna i förskolan ska genomföra detta arbete men det går att läsa att de vuxna som är i barns närhet påverkar barnen med sitt förhållningssätt och därför ska de vara bra förebilder för barnen. De mål som står i läroplanen är svåra att uppnå och istället för att motverka de traditionella könsmönster och könsroller som finns, så finns det en risk att förskolor istället främjar dessa (SOU 2006:75). Detta på grund av att vi människor inte alltid är medvetna om våra egna uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt eftersom de är så djupt rotade hos oss. Många förskolor menar att de jobbar genusmedvetet genom att till exempel säga att det är pojkarna som är lugna och att flickorna är de som tar plats. Detta uttalande kan tyda på att de är könsblinda, de ser undantagen istället för könsmönstren (Olofsson, 2007). För att kunna bryta de traditionella könsmönster som finns krävs det att pojkar och flickor ges tillfälle att få nya positioner i gruppen och på så sätt få nya erfarenheter (Kjellberg, 2004).

Att som pedagog arbeta med genus i förskolan innebär att ge alla barn, oavsett kön, möjlighet att utvecklas som de individer de faktiskt är. Det ska alltså inte spela någon roll om barnet är pojke eller flicka utan alla barn ska få samma möjligheter (Helén & Granholm, 2007). Forskning har visat att det inte är så idag och att man som pedagog måste ha den insikten och förutsättningen och dessutom ha kunskap om genus för att kunna utvecklas i sitt genusarbete. Det är viktigt för pedagogerna att ta del av den forskning som finns och därigenom bli medveten om den könsmaktsordning som finns i samhället idag (Hedlin, 2004).

Pojkar och flickor uppfostras olika och det är när barn möter och samspelar med människor runt omkring som deras uppfattning om vad som är kvinnligt respektive manligt bildas (Svaleryd, 2002). Vi människor är alltid med och skapar kön genom att prata olika till pojkar och flickor, och även genom blickar, röstläge och leenden (Olofsson 2007). Det är därför viktigt, som pedagog, att tänka på att man genom sina förväntningar och sitt agerande påverkar barnens tankar om vad som ses som flickigt och pojkgigt. Genom att reflektera över sina egna värderingar och sitt handlande kan pedagogen skapa möjligheter för barnen att få ett större handlingsutrymme och en positiv uppfattning om sig själva och då blir det ett bra genusarbete (Helén & Granholm, 2007).

2.3 Isärhållande

2.3.1 Pedagogens förhållningssätt

Förskolepersonal klassar vissa beteenden som typiskt för ett visst kön, till exempel att pojkar är ”bråkiga, högljudda och framförallt otåliga” (SOU 2006:75, s.60). Om en pojke är bråkig så förklaras det ofta med att pojkar är så, eftersom det betraktas som biologiskt förutbestämt. Det innebär då att pojken i fråga befrias från allt personligt ansvar och beteendet accepteras. Forskning har visat att pedagoger förväntar sig att flickor ska vara lugna och tysta och inte bryta mot reglerna som finns.

Enligt SOU (2006:75) använder pedagoger ofta ett språk med korta meningar och färre

förklaringar och eftertankar när de pratar med pojkar än när de pratar med flickor. Detta leder till att pojkar kan få svårt att prata om sina känslor och lösa konflikter genom att prata. Flickor får genom pedagogens sätt att tala till dem mer övning i att samtala och uttrycka känslor. Eidevalds (2009) studie visar också att förskollärarna isärhåller barn efter kön. Av alla tillsägelser som förskollärarna gav barnen så var det pojkarna som fick flest, de fick 75 procent av alla tillsägelser. Pojkar och flickor fick även olika sorters frågor ställda till sig. Flickor fick fler öppna frågor där det krävdes mer än ett ord för att besvara frågan medan pojkar fick fler slutna frågor där det räckte med att svara med ett ord.

Helén och Granholm (2007) skriver att vuxna ofta berömmar flickor för deras utseendes skull. Det kan vara att de har fina kläder eller fint hår medan de uppmärksammar pojkar mer för deras prestationers skull. Detta kan leda till att flickor känner att de måste se bra ut och vara fina för att bli uppskattade istället som för pojkarna som blir bekräftade för den person de är och blir på detta sätt uppmuntrade att prestera. Olofsson (2007) menar att flickor och pojkar också benämns olika, då flickor många gånger uppmärksammas som grupp medan pojkar blir sedda som individer.

Flickor får generellt mindre hjälp av pedagogen än vad pojkar får och flickor får många gånger rollen som hjälpfröken. Det kan också bli så att pedagoger sätter flickor mellan stökiga pojkar för att lugna dessa (Svaleryd, 2002). Flickor är för det mesta intresserade av de saker som förskolepersonalen har planerat att göra, och förskolepersonalen förväntar sig också det av flickorna (Olofsson, 2007).

2.3.2 Barns fria lek

När det gäller den fria leken är det flickor som får mer uppmärksamhet då de för det mesta är i samma rum som de vuxna befinner sig i. Det beror på att för flickor är ofta relationen det viktiga så därför är de gärna där pedagogerna är men för pojkar tenderar aktiviteten att bli det väsentliga (Gens, 2005). Pojkar vill gärna vara hjältar i leken och de tycker om att jämföra och rangordna varandra (Kåreland & Lindh-Munther, 2005) och de leker hellre i ett annat rum utan några vuxna i närheten. Många av pojkarna kan dock ha svårigheter att hävda sig när de leker dessa hierarkilekar och därför är det nödvändigt att man, som pedagog, hjälper dem att bryta dessa negativa hierarkier genom att gå in i rummet där pojkarna är och visa att man är intresserad av vad de gör. Man visar på så sätt pojkarna respekt och kan också hjälpa dem att stärka sina generellt mindre utvecklade sidor, såsom att prata om känslor eller att vara omtänksamma (Olofsson, 2007). En negativ aspekt med att barnen gärna leker uppdelat efter kön är att de inte får lika mycket erfarenheter och det begränsar på så sätt deras lärande inför framtiden (Svaleryd, 2002).

En annan anledning till att flickor och pojkar leker med barn av samma kön kan vara hur det är möblerat på förskolorna. Många gånger är rummen könskodade, för det mesta leker pojkar i byggrummet och flickor i dockrummet. Barnen kan ibland byta rum men då är det oftast flickor som leker i byggrummet, det är inte ofta som någon pojke leker i dockrummet. Att möblera på ett sådant sätt, så att rummen blir könskodade, är inte bra när det gäller jämställdhetsarbetet. Att istället blanda byggsaker med dockor och namnge rummen med mindre könskodade namn kan göra att barnen börjar leka mer

med varandra och att de väljer andra leksaker att leka med. Barn formar tidigt sin personlighet och därför är det viktigt att de redan på förskolan får möjlighet att leka med många olika saker utan att de vuxna tar bort saker som barnen tycker det är roligt att leka med. Man kan, som pedagog, också leka tillsammans med barnen och använda leksakerna i arbetet för jämställdhet. Till exempel kan man med Barbie leka att hon får gå på farliga äventyr (Olofsson, 2007).

2.3.3 Män i förskolan

Idag är bara 2,4 procent av förskollärarna män och många har den uppfattningen att det behövs fler män i förskolan eftersom pojkarna behöver manliga förebilder så de lär sig hur män ska uppföra sig. De som har den uppfattningen tänker att pojkar och flickor är olika och deras behov likaså, alltså ett isärhållandetänkande (Olofsson, 2007). De kvinnliga förskollärarna förväntar sig att de manliga förskollärarna ska ta hand om de bråkiga pojkarna, och göra sådana saker som många av de kvinnliga förskollärarna inte tycker är roliga (Gens, 2005), som till exempel spela fotboll och brottas. Jobbar man istället med ett likhetstänkande i förskolan så vill man ha män i verksamheten för att visa barnen att män och kvinnor kan göra samma saker och att det inte finns några typiska manliga och kvinnliga beteenden. Dessutom blir stämningen på arbetsplatsen oftast bra om det jobbar både kvinnor och män där (Olofsson, 2007).

2.3.4 Kompensatorisk pedagogik

Kompensatorisk pedagogik innebär att barn, utifrån kön, ska få stärka sina mindre utvecklade sidor genom att delas in i könshomogena grupper. Ólafsdóttir menar att det i könsuppdelade grupper är lättare att bryta traditionella könsmonster eftersom barnen där inte intar könsbestämda roller lika mycket som i könsblandade grupper. Det finns också förskolor som ifrågasätter varför man ska dela in pojkar och flickor i olika grupper när kön inte ska spela någon roll. De menar vidare att könsuppdelade grupper pekar ut att pojkar och flickor är olika och att de måste lära sig olika saker (SOU 2006:75). En annan negativ aspekt med kompensatorisk pedagogik kan förutom att flickor och pojkar oftast leker könsuppdelat vara att de tillbringar ännu mindre tid tillsammans och får på så sätt olika erfarenheter men också mindre erfarenheter (Svaleryd, 2002).

På många förskolor kan man se att synliga åtgärder vidtagits genom att barnen blir uppdelade i könshomogena grupper och att könskodade rum och leksaker tagits bort. Det viktiga när man gör detta är att man kommer ihåg att det egna förhållningssättet är nog så viktigt och inte får glömmas bort. I jämställdhetsarbetet i förskolan behöver den största förändringen ofta göras i den pedagogiska miljön och personalens förhållningssätt (SOU 2006:75).

Helén & Granholm (2007) skriver att pojkar generellt behöver öva på språk, lyhördhet, att visa känslor och att jobba i grupp medan flickor många gånger kan behöva träna på att stärka sitt självförtroende och de behöver också öva på att våga få utlopp för sina känslor och tankar och att vara fysiska. De uppmuntras generellt inte till att vara modiga och våga prova nya saker och detta leder till att de inte gärna tar för sig så mycket och inte vill testa nya saker och de får då inte så många nya erfarenheter som pojkar ofta får genom att de vågar mer. Det är inte lika accepterat i samhället för pojkar att visa rädsla eller svaghet eller visa att de är ledsna. Pojkarna vill inte bli betraktade som klena och håller därför sina känslor inom sig och får svårt att prata om dem.

2.4 Hierarki

Samlingen kan vara ett bra tillfälle för barnen att lära sig hur de senare ska förväntas bete sig i skolan och den ger förskolepersonalen möjligheten att uppmärksamma alla barn (Davidsson, 2000; enl. Eidevald, 2009). Pojkar får dock vanligtvis mer uppmärksamhet än vad flickor får i samlingen. Det gäller både positiv och negativ uppmärksamhet i form av nya frågor, mer blickkontakt, större gensvar och fler tillsägelser och flickor låter också ofta pojkar ta mer plats (Olofsson, 2007). Månsson (2000) har också, genom sin forskning, kommit fram till att pojkar dominerar i de helt vuxenstyrda situationerna, så som samling och vid de delvis vuxenledda situationerna, så som måltider. Elvin-Nowak och Thomsson (2003) skriver att Molloy ville försöka få det mer jämställt i klassrummet vad gäller talartid och uppmärksamhet. Hon började ställa varannan fråga till flickorna och varannan till pojkarna och det dröjde inte länge förrän pojkarna ifrågasatte varför flickorna fick all talartid. Detta visar att det jämställda inte alltid ses som det naturliga.

Svaleryd (2002) skriver att för att barn ska kunna utveckla en positiv självbild, demokrati och empati så krävs det att de blir bekräftade och sedda genom att de vuxna uppmuntrar och uppmärksammar dem på ett positivt sätt. Detta medför i sin tur att barngruppen blir trygg och harmonisk när barnen inte känner att de måste bli uppmärksammade hela tiden. Olofsson (2007) menar att om man istället bara fokuserar på det negativa så kan det leda till dålig stämning i barngruppen. Det är också viktigt att tänka på att man, som pedagog, kan stärka barnens mindre utvecklade sidor genom att ge positiv uppmärksamhet när de överskrider könsgränserna. Istället för att tjata på dem när de uppträder stereotypiskt kan man till exempel uppmuntra pojkarna om de är omtänksamma eller berömma flickorna för att de är framåt. I (SOU 2006:75) står det att det inte är lika accepterat att pojkar bryter mot könsnormerna som det är att flickor gör det, eftersom det som klassas som manligt har högre status än det som klassas som kvinnligt.

Att förskollärarna uppmärksammar pojkarna mer än flickorna gör att barnen märker att det pojkarna gör och säger värderas högre än det flickorna gör och säger och det är konstaterat "att många pojkar redan i förskoleåldern ofta definierar det 'pojkgiga' i relation till det 'flickiga'. 'Pojkigt' är helt enkelt något som inte är 'flickigt' och värderas därmed högre" (SOU 2006:75, s. 68).

I genusarbetet är det viktigt att tänka på att det på grund av den rådande hierarkin i samhället kan bli så att man omedvetet jobbar för att flickor ska bli mer lik pojkar. Det kan bli så att flickor förväntas ändra sig genom att de ska ta för sig mer och leka nya lekar, på det sätt som pojkar gör och pojkar blir på så sätt normen för hur barn ska vara. Pojkar däremot uppmuntras till exempel inte lika ofta till att prova på tjejlekar och bli lugnare. Några förskolor har upptäckt att de ibland i sitt jämställdhetsarbete har klassat rosa på en flicka som fel då rosa verkligen är en flickfärg. Det är inte lika accepterat att flickor följer traditionella könsmonster som att pojkar gör det. Det är mer accepterat för en flicka att vara en "pojkflicka" än det är för en pojke att vara en "flickpojke". Pojkar blir ofta kallade "fjollar" eller "kärringar" om de gör något som betraktas som "flickigt". I förskolan kan man se att föräldrar ofta är oroliga att jämställdhetsarbetet ska göra att pojkar blir svaga och senare homosexuella om de leker med flicksaker eller leker

flicklekar eftersom feminina pojkar i samhället, helt ogrundat, förknippas, med homosexualitet (SOU 2006:75).

3. Metod

3.1 Val och motivering av metod

Vi har valt att göra en kvalitativ studie med både observationer och intervjuer för att få data av olika typer och därmed också ett större och bredare underlag att analysera. Denscombe (2000) menar att genom att använda mer än en undersökningsmetod får man olika perspektiv och mer förståelse för sitt ämne.

3.1.1 Observationer

Vi valde att göra observationer för vi vill se hur respondenterna arbetar med genus i praktiken. Enligt Stukát (2005) är observationer bra att använda sig av eftersom det är lättare att förstå något när man får se det i verkligheten mot att få det förklarat för sig. Att det är lättförståeligt och konkret ger ett bra underlag för analys. Stukát menar vidare att en nackdel med observationer är att det inte går att studera respondentens tankar och känslor. En annan nackdel kan vara att de observerade personerna kan uppföra sig annorlunda när de vet att de blir observerade.

En situation kan uppfattas på olika sätt beroende på vem det är som tolkar den och Denscombe (2000) menar att många faktorer spelar in när vi tolkar en situation, så som tidigare erfarenheter och hur vi mår. Därför ville vi använda oss av videokamera vid observationerna. Om vi enbart skulle ha använt oss av papper och penna så skulle vi kanske ha missat viktiga händelser. Nu har vi tillsammans kunnat titta på observationerna flera gånger och också fått ett mer tillförlitligt resultat eftersom vi båda två har varit med vid analyserna.

3.1.2 Intervjuer

Vi valde att komplettera observationerna med intervjuer för att på så sätt få med respondenternas tankar. Vi ville använda oss av semistrukturerade intervjuer där vi i en intervjuguide hade några få frågor som respondenten skulle besvara för att denne sedan skulle kunna utveckla sina tankar om genus. Vi ansåg att den här intervjutypen passade vår studie bäst eftersom vi då kunde få fram respondenternas personliga uppfattningar och erfarenheter. Stukát (2005) menar att en nackdel med semistrukturerade intervjuer kan vara att efterarbetet är tidskrävande vilket medför att antalet respondenter blir färre än vid kvantitativa studier. Vi såg det dock inte som någon nackdel att vi hade färre respondenter då vi gör en kvalitativ studie och inte är ute efter ett generaliserbart resultat.

Vi har valt att genomföra observationen före intervjun för att vi efter observationen ska kunna diskutera olika infallsvinklar inom genus tillsammans med respondenten genom att titta på den videoinspelade situationen. Stukát (2005) menar att det är en fördel att tillsammans titta på videofilmen efteråt, det ger en möjlighet för intervjuaren att ställa frågor om den observerade situationen och det ger även respondenten tillfälle att förklara sina avsikter med situationen.

3.2 Val och motivering av intervjufrågor

Vi ville börja med att ställa bakgrundsfrågor till respondenterna. Vår tanke med dessa var att försöka få en mer personlig bild av respondenternas uppfattning och arbetssätt inom genus. Frågorna syftade också till att underlätta vid kategoriseringen av vårt material i vår analys. Bjørndal (2005) menar att det är bra att ställa bakgrundsfrågor tidigt eftersom dessa frågor är lätta för respondenterna att svara på vilket kan göra att de känner sig trygga.

Efter bakgrundsfrågorna vill vi ställa öppna frågor, där respondenterna själva får berätta hur de ser på genusarbetet i förskolan. Detta för att synliggöra hur de jobbar genusmedvetet och varför de jobbar som de gör och vilka utmaningar och möjligheter som finns.

3.3 Val av undersökningsgrupp

Vi använde ett subjektivt urval (Denscombe, 2000) eftersom vi ville att våra respondenter skulle uppfylla vissa kriterier så som att de skulle vara utbildade, antingen till förskollärare eller till barnskötare, och att de skulle arbeta genusmedvetet. För att hitta respondenter som arbetade genusmedvetet ringde vi runt till olika förskolor. Vi begränsade oss till fyra respondenter i vår studie då vi ansåg att vi skulle få ett rikt material genom att använda både observationer och intervjuer. Att hitta fyra respondenter visade sig vara svårare än vi trott från början. De flesta förskolor vi ringde till svarade att de arbetade med genus men de kunde inte specificera hur de arbetade utan sa bara att det ingick i deras "tänk". Eftersom vi ville ha respondenter som passade vårt urval valde vi därför att fortsätta ringa runt. Till slut hittade vi respondenter som uppfyllde våra kriterier och vi kunde börja vår insamling av data. En extra respondent tillkom senare när den deltog tillsammans med en annan respondent vid en av våra intervjuer. Alla våra respondenter som deltog var kvinnor och jobbade på olika förskolor.

3.4 Beskrivning av undersökningsförfarande

Vi genomförde två observationer och två intervjuer var. Respondenterna ombads att i förväg fundera ut en situation, på 15 – 30 minuter, som vi skulle få observera. I situationen skulle de arbeta genusmedvetet. De fick själva välja situation eftersom vi ville observera respondenternas medvetna agerande och då spelade inte situationen någon roll. En annan anledning var att vi trodde att om respondenterna själva fick välja en situation som de kände sig trygga i så kunde de fokusera mer på att jobba genusmedvetet så vi kunde få ut så mycket data som möjligt.

3.4.1 Observationer

När vi observerade med videokamera hade vi en hög grad av öppenhet och en låg grad av delaktighet. Vi valde att ha en observation av första ordningen vilket enligt Bjørndal (2005) är när observatören inte är delaktig i situationen som observeras. Vi ville med detta sätt kunna fokusera på det som hände för att kunna komma på bra diskussionsfrågor till den senare intervjun. Vi valde att hålla videokameran i handen istället för att ställa den på ett stativ eftersom vi ville följa respondenten. En annan tanke med att göra på det sättet var att vi inte visste innan vad respondenterna hade planerat att göra, om det var en stillasittande aktivitet eller inte. Vi hade diskuterat med varandra innan om det skulle vara en nackdel att hålla videokameran i handen. Bjørndal (2005) menar att de observerade kan bli mer medvetna om kameran och de kan bli distraherade

så att situationen blir onaturlig. Vi beslutade ändå att detta var det bästa alternativet för våra observationer.

3.4.2 Intervjuer

Efter varje observation satte vi oss ner med respondenten i fråga och intervjuade dem. Vi hade innan vårt besök frågat om det fanns ett rum där vi kunde sitta ostört och genomföra intervjun. Bjørndal (2005) menar att en förutsättning för att få en bra intervju är att skapa ett klimat där respondenten inte störs av till exempel tidspress eller störande ljud. Under intervjun tänkte vi på att, som Bjørndal (2005) skriver, visa vårt intresse för det respondenten hade att säga genom att vara aktivt lyssnande, bland annat genom att ha ögonkontakt och nicka förstående. För att slippa skriva ner allt respondenten sa och då inte kunna vara aktivt lyssnande använde vi oss av bandspelare. En annan fördel med bandspelaren var att vi fick med allt som sades, vilket gjorde att vi fick ett mer tillförlitligt underlag för analysen. Efter det att vi hade ställt våra intervjufrågor tittade vi på videofilmen tillsammans med våra respondenter. Det gav oss en möjlighet att ställa frågor och respondenten kunde utveckla sitt resonemang kring genus i situationen.

3.5 Redogörelse av analysmetod

Efter att ha samlat in all data transkriberade vi alla intervjuer och läste sedan igenom dem flera gånger för att hitta likheter och skillnader mellan respondenterna. Vi ville läsa igenom transkriberingarna noga innan vi tittade på observationerna för att lättare kunna koppla ihop respondentens intervju med dennes observation. Själva transkriberingen tog väldigt lång tid och vi kan nu förstå varför Stukat (2005) menar att det vid en kvalitativ studie är befogat att begränsa antalet respondenter vid semistrukturerade intervjuer då det tar lång tid att göra efterarbetet. Därefter fortsatte vi med att analysera observationerna en i taget genom att titta på dem ett flertal gånger. Vi kände att det var väldigt nyttigt att göra det eftersom vi varje gång såg något nytt inom genus. Vi letade efter det genusmedvetna i situationerna och jämförde med det som respondenterna hade sagt i intervjun. Det vi såg av genus i observationerna skrev vi ner och försökte sedan koppla ihop detta med vår litteratur inför vår kommande diskussionsdel. Det blev på detta sätt lättare att se vad vi behövde ha med i vår litteraturredel för att få en röd tråd i arbetet.

3.6 Etiska överväganden

Vi har beaktat de fyra forskningsetiska principerna, informationskravet, konfidentialitetskravet, nyttjandekravet och samtyckeskravet, inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning inför vårt samarbete med respondenterna (Vetenskapsrådet, 2002). Respondenterna informerades om att deras deltagande var frivilligt, att de när som helst kunde avbryta sin medverkan i vår undersökning och att vi skulle videofilma observationen. Vi berättade att respondenternas medverkan skulle behandlas konfidentiellt då vi i vår rapport skulle ändra deras namn, inte skriva deras exakta ålder och inte ge någon information som kan bidra till att förskolornas och deltagarnas identiteter röjs. Respondenterna informerades om att materialet enbart skulle användas till vår studie och att det efter uppsatsens publicering skulle förstöras. Eftersom vi skulle videofilma respondenterna i barngrupperna, frågade vi respondenterna om vi behövde föräldrarnas medgivande. Barnen skulle inte vara i fokus men skulle ändå komma med på videofilmen. Våra respondenter sa att det inte behövdes

eftersom föräldrarna tidigare skrivit på att deras barn fick vara med på fotografering och liknande. Ett mer aktivt samtycke från föräldrarna inhämtades inte eftersom barnen inte utgjorde fokus i vår studie. Det var personalens arbete i praktiken som observerades och även om barnen ingick som deltagare i observationerna så kom inte deras handlingar eller tankar att utgöra ett underlag för vidare analys eller diskussion. Trots att det inte var barnen som utgjorde fokus valde vi ändå att ge både dem och våra respondenter fingerade namn för att underlätta läsningen.

4. Resultat

4.1 Förskola 1

Ulla är i femtioårsåldern och hon är utbildad förskollärare. Hon har arbetat inom förskola i över 30 år varav nästan 20 år som utbildad förskollärare. Innan hon vidareutbildade sig var hon barnskötare. Marie är i fyrtioårsåldern och är utbildad barnskötare. Hon har arbetat inom förskola i snart 30 år varav mer än 20 år som utbildad barnskötare. Både Ulla och Marie har gått en genusutbildning på 2000-talet och den pågick under en termin. De fick då läsa litteratur och sedan diskutera utifrån den.

4.1.1 Intervju

Ulla och Marie berättar under sin parintervju att de under sin genusutbildning kartlade vad barnen gjorde i olika rum och ändrade utformningen efter barnens intresse, till exempel gjordes ett rosa rum om till byggrum. Ändringar i rummen görs med jämna mellanrum beroende på vad barnen leker med. De säger att genus handlar mycket om värdegrunden, hur man är mot varandra, hur man respekterar varandra och att alla är lika mycket värda. Genom att vara bra förebilder vill de ge barnen "bra" värderingar, exempelvis genom att säga om något gått sönder att "mamma eller pappa kan laga den" eller säga om någon kille har klippt sig "vad fin du är i håret". De jobbar också med att få barnen att våga visa känslor om de till exempel gör illa sig. De känner sig inte färdiglärda inom genus utan det pågår diskussioner hela tiden mellan personalen och de är öppna mot varandra och vågar ifrågasätta om någon gör eller säger något som är konstigt ur ett genusperspektiv. De tar också del av ny genusforskning för att utvecklas. Under genusutbildningen filmade de varandra i olika situationer i barngruppen. Marie skulle vilja göra det oftare för att hon tycker att det är intressant att se att man, som pedagog, inte alltid gör som man tror. Ulla och Marie menar att media, genom sin påverkan, försvårar deras genusarbete, "ja när man tittar i leksakskatalogen det kan jag reagera på ibland... kommer man till flickor och det ska vara så gulligt och det är utseende hit och dit och när det kommer till grabbarna ska det vara så häftigt". Ulla och Marie säger att ibland kan även föräldrar försvåra genusarbetet då de kan ha en annan syn på genus, som barnen tagit efter, men då försöker Ulla och Marie att uppmärksamma barnen på att man kan tänka olika och att det är accepterat.

4.1.2 Observation

Situationen som observerades var en sagostund på morgonen. Det var sju barn närvarande, fyra pojkar och tre flickor. Barnen var mellan tre och fem år gamla. De satt tillsammans med Marie och Ulla i en cirkel där de själva fått välja platser. Det var Marie som valde och läste sagan. Till vänster om henne satt det fyra pojkar, Erik, Alfons,

Gustav, Emil och bredvid dem satt tre flickor, Alice, Sofie och Kajsa. Bredvid Kajsa satt Ulla. Ulla och Marie var tvungna att ringa in vikarier innan sagostunden kunde börja eftersom flera av den ordinarie personalen var sjuka denna dag. Barnen fick då sitta själva en stund och då pratade de mycket om att de ville ut och leka i snön som hade kommit under natten.

Marie läser boken "Fyra hönor och en tupp" som förskolan fick när de gick genusutbildningen. I analysen av filmen efteråt säger hon att sagan innehåller en del svåra ord men att hon "älskar boken för att den är så rolig". Marie har boken vänt mot pojkarna under hela sagostunden. Oftast vänder Marie sida utan att visa flickorna bilderna och i de fall hon visar dem så handlar det bara om några sekunder. Kajsa, som har ett annat modersmål, sitter längst bort från Marie. Kajsa sträcker sig för att försöka se bilderna i boken när Marie läser men hon ser ingenting i alla fall. Vid ett tillfälle kommenterar Marie en bild i boken "deras fjädrar hade blivit tufsiga, ser ni här? Ser ni?" och vänder boken mot pojkarna som får titta. Hon vänder sedan boken en sekund mot flickornas håll utan att kommentera bilden för dem. Kajsa lägger sig ner med huvudet vänt in mot ringen och efter en stund lägger hon ner huvudet mot golvet. Ulla börjar genast peta på henne och Kajsa vänder upp huvudet men ligger kvar på golvet. Erik lägger sig ner på golvet ungefär samtidigt som Kajsa, med huvudet vänt ut från ringen. Han leker med ett glas som han tidigare druckit vatten ur. När Alfons ser att Erik ligger ner så lägger han sig också ner men med huvudet vänt inåt ringen. Efter en stund viskar Marie "Erik, du får sätta dig upp Erik" och han sätter sig motvilligt upp. Även Alfons sätter sig upp efter en liten stund men Kajsa ligger kvar.

När sagan är slut frågar Marie "vad tyckte ni?" och barnen svarar både "bra" och "dålig". Hon frågar vad det var som var bra och Sofie säger "när gästerna kom" och Alice säger "bra att tuppen gjorde såna här projekt". Marie frågar "varför fick tuppen så stor matplats?", Sofie säger "för att den skulle kunna växa". En av pojkarna säger "ja för jag tycker den är för liten". "Han får ju stå på tå för att nå" säger Sofie. Då frågar Ulla "är det bra att tuppen har större plats då?". Sofie och Alice skakar på huvudet och säger "nej". "Varför inte det då?" undrar Ulla. "Det är inte rättvist" säger Sofie. Marie frågar Erik och Alfons, som har fullt upp med att titta ut genom fönstret för att se vilka som är ute, "tycker ni att det är bra att tuppen gör så". "Nej" svarar de ointresserat. Ulla frågar "vad kallas det om man har lika stor plats?". "Rättvist" säger Sofie igen.

Efter att ha tittat på filmen efteråt säger både Marie och Ulla att hela situationen hade gått dåligt. De kände redan innan att barnen var okoncentrerade eftersom de hade fått vänta innan sagostunden. Barnen var också mer intresserade av att få komma ut och leka i den första snön. Marie och Ulla sa att de egentligen kände att det var helt fel tillfälle att läsa en saga men att de ändå ville försöka eftersom jag hade kommit dit.

4.2 Förskola 2

Carina är snart 50 år och är utbildad förskollärare och hon har jobbat inom förskola i 25 år. Carina gick på 2000-talet en genusutbildning genom jobbet som innehöll litteraturläsning och föreläsningar.

4.2.1 Intervju

Carina menar att genusarbetet handlar om att stärka mindre utvecklade sidor hos barnen utan att för den skull ta bort de saker som de är intresserade av. Hon berättar om ett exempel för några år sedan då flera pojkar var livliga och hade svårt att sitta stilla. De tyckte mycket om Turtles och för att få pojkarna att utveckla sina estetiska sinnen så kopierade Carina upp Turtlesbilder från målarböcker hon hade hemma som de fick färglägga. I arbetslaget pratar de inte så mycket om genus nu men när de gick genusutbildningen var det mer diskussioner. Carina skulle vilja få in genustänket mer i avdelningsmöten och planeringar men hon menar att det viktigaste ändå är att försöka bli påmind om det hela tiden i vardagen. Ett mål som Carina har med genusarbetet är att stärka alla barn så att de vågar tro på sig själva, säga vad de tycker och våga göra vad de vill. I vardagen försöker hon tänka till hur hon bemöter barnen och hur hon pratar med dem. Två hindrande faktorer för genusarbetet är, enligt Carina, att många är "rädda för att pojkar ska bli tjejaktiga" och att modet för flickor börjar så långt ner i åldrarna då allt är så utseendefixerat och de tillåts därför inte vara barn. Carina tycker det är synd att det inte jobbar fler män i förskolan. En motivering till det fick hon under frukosten då en av hennes kollegor pratade om yrken med barnen. Kollegan sa att hon jobbade på förskolan och en flicka funderade en stund och sa sedan "men du har ju faktiskt inga verktyg, är det ett jobb i alla fall?" På Carinas avdelning leker pojkar och flickor mycket tillsammans, de bygger med lego och leker lugna rollekar där flickorna ofta är de som bestämmer och pojkarna accepterar det.

4.2.2 Observation

Situationen som observerades var en eftermiddagssamling. Det var åtta barn som var med i samlingen, sex flickor och två pojkar. Barnen var fyra till fem år gamla. De satt i en cirkel tillsammans med Carina. Bredvid Carina till vänster satt det fem flickor, Alva, Tuva, Ida, Alexandra och Frida och till höger om henne satt det en flicka, Fanny, och två pojkar, Hugo och Axel. Barnen fick själva välja var de skulle sitta. På förmiddagen hade avdelningen haft maskerad och många av barnen var fortfarande utklädda. Carina sa i intervjun att de i vanliga fall brukar vara ute hela förmiddagarna, men idag hade de bara varit ute en timme.

Samlingen börjar med att barnen får berätta, en i taget, sitt namn och vad de har varit utklädda till på maskeraden. Samtidigt som de pratar får de hålla i ett gosdjur i form av en hund. Carina säger i sin analys av filmen att barnen är vana att hålla i hunden när det är deras tur att prata och att de andra barnen då respekterar den som pratar. Carina frågar sedan barnen vad de har gjort på maskeraden. Tuva frågar om de inte kan skicka runt hunden så att var och en får berätta. "Jo det kan vi göra" säger Carina. "Åt samma håll?" frågar Tuva. "Mmm" säger Carina. Carina berättar i sin analys av filmen att barnen på deras avdelning är vana vid att få vara mycket delaktiga i planeringen av verksamheten. Hon säger att barnen vet att personalen lyssnar på dem och tar tillvara på deras idéer och att det är därför barnen vågar komma med egna förslag. Carina menar att en viktig del i genusarbetet är att få barnen, oavsett kön, att tro på sig själva.

De ska sedan leka "Hunden och benet". Leken går ut på att barnen får turas om att vara hund i mitten och medan hunden ligger och sover får ett av de andra barnen i ringen gömma hundbenet bakom sin rygg och alla andra gömmer också sina händer bakom ryggen. Hunden vaknar och får sedan skälla på den kompis som han/hon tror benet

ligger hos. Hunden fortsätter skälla och leta tills han/hon hittar benet. Det barn som gömde benet får då vara hund istället. Carina har ändrat leken och låter barnen själva bestämma vilket djur de vill vara och vilken mat djuret ska äta. I sin analys av filmen säger hon att hon gör så därför att alla barn, oavsett kön, ska våga bestämma själva och våga prata inför andra och på så sätt bli stärkta i sig själva.

När Carina berättar för barnen att de ska leka "Hunden och benet" så hoppar genast Axel in i mitten av ringen och lägger sig ner. Alexandra skriker också "jag" men hoppar inte fram. Även Hugo är på väg fram men då säger Carina "ja vänta" och sträcker ut armen framför Hugo så han drar sig tillbaka till sin plats i ringen. Carina låter Axel ligga kvar i mitten medan hon berättar hur de brukar leka leken. Varken Hugo eller de andra flickorna protesterar mot att Axel lägger sig i mitten och sedan får börja vara djur. Vid analysen efteråt får Carina frågan vad hon hade gjort om det hade varit flera barn som hade velat vara inne i mitten av ringen först. Hon svarar att om det hade varit ett blygt barn så hade hon kanske låtit dem vara två i mitten.

När det är Hugos tur att vara i mitten så väljer han att vara en tiger. Då frågar Carina medan hon klappar honom på ryggen "vad äter den här tigern, den här gulliga, söta, lilla, fina tigern?" "Gräs" svarar Hugo. Då börjar Axel dra i Hugos byxor. Carina lutar sig lite fram mot Axel och viskar "inte så" och fortsätter prata med Hugo. Axel fortsätter dra i Hugos byxor och Carina föser undan honom lite försiktigt med sin arm medan hon ignorerar honom med blicken samtidigt som hon hela tiden pratar med Hugo. Axel slutar då att busa med Hugo.

Efter leken säger Carina till barnen att de ska ställa sig upp för att de ska sjunga och dansa. Flickorna ställer sig upp på en gång medan pojkarna sitter kvar i ringen och Axel säger att han ska sitta i mitten. Carina säger "nej man ska hålla varandra i handen, man ska göra en ring, en ringdans". Hon håller då Fanny och Alva i varsin hand. Carina väntar några sekunder men pojkarna sitter kvar i mitten. Carina tar Hugo i handen, lyfter upp honom och säger att han kan stå bredvid henne. Sedan säger hon att Axel kan stå mellan Fanny och Frida. Han reser sig inte upp självmant utan Carina får dra upp honom lite försiktigt och försöka ställa honom på sin plats. Under tiden börjar Hugo springa runt i rummet och sjunga. Carina ignorerar detta och fortsätter ställa Axel på sin plats. Alva, som hållit Carina i handen innan, sträcker då ut sin hand mot Carinas hand. Carina ser inte det utan tar istället Hugo i handen eftersom hon sagt att han skulle stå bredvid henne. I intervjun säger Carina att hon medvetet tänkte på var hon skulle placera pojkarna när de inte ställde sig upp i ringen. Hon ville inte hålla dem i varsin hand för att det kunde vara andra barn som ville hålla henne i handen.

4.3 Förskola 3

Anna är en utbildad förskollärare i trettioårsåldern. Hon har arbetat inom förskola i drygt fem år och i några av dessa år som utbildad förskollärare. Anna har i sin utbildning läst 7,5 högskolepoäng genuskunskap och hon skrev även sitt examensarbete inom ämnet. Hon har efter sin utbildning även läst genuspedagogik.

4.3.1 Intervju

Anna säger i intervjun att bara genom att veta att man behandlar pojkar och flickor olika så har man kommit en bit i sitt genusarbete. Sedan får man förstås bygga vidare på hur

man ska göra för att inte göra skillnad. Anna menar att man i arbetslaget måste diskutera genus så att man är på samma nivå i sitt arbete och att det är viktigt att våga påpeka för varandra om det är någon som säger något ogenomtänkt. Anna tycker det är bra att filma sig själv i barngruppen för att synliggöra sitt beteende och därifrån kunna utvecklas till att bli mer genusmedveten. Anna anser att en viktig del i genusarbetet är att utgå från individen, att det som barnen tycker är roligt ska de få göra. I vardagen försöker Anna tänka på vilket material hon presenterar och på vilket sätt hon presenterar det på för att alla ska känna att det är okej att leka med det trots att media isärhåller barns leksaker. Hon tänker också på hur hon bemöter barnen och vilka ord hon använder. Hon använder sig av observationer bland annat för att reflektera över barnens olika roller i leken. En annan viktig del i genusbiten är ”att man är självständig, det är viktigt att jag kan, jag kan själv och jag bestämmer”. Det svåraste med att jobba genusmedvetet är att anpassa genusteorierna till barnens nivå och hon skulle vilja ha mer utbildning i hur man ska arbeta i praktiken. Anna hoppas att den nya läroplanen kommer att innehålla mer genus och att det ska stå hur man ska arbeta med det och inte bara att man ska göra det.

4.3.2 Observation

Situationen som observerades var vid frukost. Det var sex barn närvarande, fyra flickor och två pojkar och barnen var tre till fem år gamla. Anna satt i mitten på en av långsidorna och till höger om henne satt Sara och till vänster satt Leo. Bredvid Leo, på ena kortsidan, satt Anton. Mittemot Anna, på långsidan, satt tre flickor, Rebecka, Stina och Saga. Eftersom det var så få barn fick barnen själva välja var de skulle sitta. Det var dämpad belysning och låg ljudnivå i rummet.

Anton försöker bre en smörgås med leverpastej, det går inte så bra och han säger att han inte kan. Anna berömmar honom genom att säga att det går jättebra och att han ska försöka dra lite till. Hon säger också att han kan be en kompis om hjälp sedan. Sara säger att hon vill ha en macka, Anna frågar om hon når mackorna själv men Sara säger att hon inte gör det. Anna frågar henne vem hon ska fråga. Sara säger ”Saga”, som sitter närmast mackorna. Anna säger att hon ska fråga Saga och då gör Sara det.

Leo, som sitter bredvid Anna, får inte av gröten från sleven, han säger att han fick så lite och försöker få av mer gröt. Anna frågar om hon ska hjälpa honom och säger ”vi hjälps åt, du kan hjälpa mig” och tillsammans tar de mer gröt och Anna säger ”man får skaka lite så att gröten kommer dän”. Leo får sedan hälla mjölk i glaset själv och spiller då ut lite grann. Han säger till Anna att han spillde lite och Anna frågar med vänlig röst vad han behöver. Leo säger ”papper” och han försöker sträcka sig för att nå det men han når inte. Då frågar han ”Anna, kan du ge papper till mig?” Hon ger honom det.

Under frukosten benämner Anna alla barnen med namn. Hon berättar i sin analys av filmen att hon gör detta för att se till individen och inte till könet. Det är Rebecka och Stina som dominerar i samtalet kring frukostbordet, de pratar mest och de väljer samtalsämnen. Vid frukosten diskuteras det om Barbie, olika former och kroppen. Leo och Anton är inte så delaktiga i samtalet och Anna säger i sin analys av filmen att hon försökte få in pojkarna mer i samtalet eftersom de oftast är tystare vid frukosten än annars. Anna börjar prata om leksaken som Leo har under sin stol och det får honom att börja prata. Sara och Saga är inte heller så delaktiga i samtalsämnena, Sara pratar om

andra saker med Anna medan Saga inte säger så mycket. Vid analysen av filmen framkommer det att Saga är tyst på morgonen när hon kommer och Anna vill inte att alla ska lägga fokus på Saga för då kan hon bli ännu tystare.

Om man tittar på hur många öppna och slutna frågor som Anna ställer till pojkarna respektive flickorna under frukostsituationen så får flickorna tio öppna frågor ställda till sig medan pojkarna får sex frågor. Antalet slutna frågor som flickorna får är 36 frågor och pojkarna får 22 frågor. Om man tar hänsyn till könsfördelningen i gruppen så får flickorna två och en halv öppna frågor och pojkarna får tre frågor i genomsnitt. Flickorna får nio slutna frågor och pojkarna får elva stycken. Detta visar att det var en ganska jämn fördelning mellan könen av antalet öppna och slutna frågor.

4.4 Förskola 4

Pia är snart 60 år och utbildad barnskötare och hon har jobbat inom förskolan i ungefär 40 år. Pia var i början av 2000-talet med i ett stort genusprojekt som varade i ett år och några år senare var hon med i ett mindre genusprojekt där olika förskolor träffades och förde diskussioner om genus.

4.4.1 Intervju

För Pia handlar genus mycket om förskolepersonalens förhållningssätt till barnen i vardagen, hur de bemöter dem. Hon säger att de tänker på hur de använder sitt material och hur det placeras på avdelningen. Hon nämner ett exempel när hon skulle ta fram nya dockor och det samlades både pojkar och flickor runt henne. Flickorna började genast prata om vilken docka de ville leka med medan pojkarna stod tysta och tittade nyfiket på dockorna. Pia sa till alla barn att de fick leka med dockorna och då frågade pojkarna ”får vi leka med dem?”. ”Ja visst får ni det” svarade Pia. Detta ledde i sin tur till en bra rolllek mellan pojkarna och flickorna. Pia tycker att det är viktigt att redan i förskolan uppmärksamma barnen på att medias budskap om att flickor ska fokusera på sitt utseende och pojkarna ska vara aktiva inte behöver stämna. Pia menar att man måste börja arbeta genusmedvetet redan med de små barnen för att samhället ska kunna förändras. Pia säger att det är viktigt att förklara för föräldrarna vad genusarbete innebär, att inget tas bort och att barnen har möjlighet att välja vad de vill göra, annars kan föräldrarna tro att personalen till exempel tar bort bilarna och istället tvingar pojkarna att leka med dockorna. På Pias förskola filmar de mycket och det tycker hon är bra eftersom man ser så mycket mer. Det är inget speciellt inom genus som Pia vill utveckla just nu utan hon håller sig hela tiden uppdaterad med ny forskning. Pia skulle gärna vilja se fler män i förskolan då hon trivdes när det fanns en man på varje avdelning för 20 år sedan och det var ett helt annat ”snack” i personalrummet och bland barnen. Hon säger ”mer önskemål att ha det blandat igen men de män som finns söker sig ofta annars till skolan och sedan klättrar de vidare direkt”.

4.4.2. Observation

Situationen som observerades var ett teateräventyr som Pia fått lära sig när hon var med i ett av genusprojekten. Äventyret går ut på att flickor och pojkar ska få öva på att utveckla sidor som de generellt är mindre bra på. För pojkar kan det vara språk, medkänsla och samarbete och för flickor kan det vara att stärka självkänslan och vara fysiska i sitt kroppsspråk. Det var sju barn som deltog i teateräventyret, fyra flickor och tre pojkar och de var fyra till fem år gamla. Rummet som användes var stort, sparsamt

möblerat med mycket plats att röra sig på. Det fanns också några små rum i anslutning till det stora rummet. Pia hade byggt upp en spänd förväntan genom att släcka ner lite och tända levande ljus och elektriska värmeljus på mörka ställen. I intervjun sa hon att hon gjort så för att hon ville få barnen att känna lite mystik.

Äventyret börjar med att alla sitter i en ring. Bredvid Pia till vänster sitter Nils, Enya, Sanna, Julia, Ebba, Jesper och Kalle. Barnen får själva välja var de vill sitta. Pia frågar pojkarna en och en vad de vet om djungeln, hur det ser ut där, vilka djur som finns och hur det känns att vara där. De får flera frågor var. Pia säger sedan ”nu ska jag fråga er tjejer, vet Ebba nåt djur från djungeln?” Ebba svarar ”apor och zebror” och Pia frågar Julia samma fråga. Julia svarar tyst att hon inte vet. Pia fortsätter mumlandes ”nåt djur från djungeln, som vi pratade om nu?”. Julia sitter tyst och Pia frågar ”vet du hur elefanter ser ut?” ”Ja” säger Julia och Pia går då vidare och frågar Sanna om hon vet något djur i djungeln. Sanna svarar snabbt ”lejon”. Pia frågar till sist Enya samma fråga. Enya säger ingenting och Pia säger att hon får säga samma som någon annan. Enya säger då ”elefant”. Pia säger sedan att flickorna ska resa sig upp och gå och låta som det djur de sa. De reser sig upp och börjar gå som sitt djur. Pia säger då att de kan låta som djuret också. Pia frågar Sanna hur ett lejon låter. Sanna svarar att hon inte vet. Då frågar Pia Ebba om hon vet. Ebba ryter lite tyst som ett lejon. Pia frågar sedan om alla flickor tillsammans kan låta som lejon och det gör de då lite försiktigt. Pia säger då ”det var små lejon”. I analysen av filmen säger Pia att hon tidigare provat att låta flickorna en i taget låta som djur men att de då hade varit mer försiktiga. Hon säger att hon i och för sig tyckte att de inte lät så mycket denna gång heller.

De leker sedan en lek där Pia låtsas vara ett lejon och ska springa och ryta åt barnen. När Pia ryter åt en flicka ska hon argt säga ”Stopp! Gå tillbaka!” och samtidigt hålla fram handen som ett stopptecken. Om Pia ryter åt en pojke ska han försiktigt säga ”Stopp, snälla gå tillbaka!”. Barnen skrattar och springer omkring. När Pia ryter åt Sanna så är det hög ljudvolym bland de andra barnen. Pia säger då att de ska vara tysta och lyssna på Sanna. Sanna säger försiktigt ”stopp gå tillbaka”. Pia säger att hon ska låta arg och Sanna säger orden med lite högre röst. När Pia fortsätter ryta till några olika barn så är det också hög ljudvolym men då säger inte Pia till de andra barnen att vara tysta.

Barnen ska åka till djungeln i en båt som de ska bygga själva. Flickorna bygger båten av virket som pojkarna hämtar. När de har byggt färdigt båten sätter de sig ner i den och Pia frågar Kalle om han vill ta hand om en apa som inte hittar sin mamma. Mamman ska de leta efter i djungeln. Pia säger att Kalle får trösta apan ibland om han blir rädd.

Väl framme i djungeln ska de leta efter en skatt. De kommer fram till en mörk grotta och Pia hämtar en ficklampa och frågar vem som är modig och vill gå in. Alla barnen räcker upp handen och Pia säger att alla törs och att hon bara får ta någon. Hon frågar Nils om han ska prova och ger honom ficklampan och frågar om han törs gå in. Han kikar in och Pia frågar om han vågar gå in helt och det gör han. I analysen av filmen säger Pia att det enligt teaterinstruktionerna egentligen skulle ha varit en flicka som gick in i grottan men att hon istället valde en pojke för att han såg lite rädd och osäker ut och hon förklarar vidare att hon i denna sekvens tänkte på att se till individerna och inte könen.

Barnen kommer sedan fram till en ny mörk grotta. Flera barn säger att de vill gå in först i grottan men Pia säger ”nu tänkte jag att Enya ska gå in först i grottan. Om du vill?”

Vågar du? Du är modig? Du törs? (...) Om du vågar gå in först, det gör du va?” Enya går in i grottan och Pia säger då ”hon vågar gå in, det var väl bra?” I analysen av filmen säger Pia att enligt teaterinstruktionerna ska man ”pusha på den om det är en tjej som inte vågar”.

4.5 Sammanställning av intervjuerna

De flesta respondenter tycker att videofilmning är bra för att kunna synliggöra sitt beteende och därifrån kunna utvecklas till att bli mer genusmedveten. Att ändra om rummen till att bli mindre könskodade och att tänka på hur man presenterar material så att alla barn ska känna att det är tillåtet att leka med alla saker är en förutsättning för ett bra genusarbete. Någon tycker också att genusarbetet handlar om värdegrunden, att alla är lika mycket värda och att man ska respektera varandra. Alla tycker att personalen måste ha ett bra förhållningssätt och tänka på hur de bemöter barnen. Det är viktigt att personalen har diskussioner hela tiden så att de blir påminda om genus i vardagen och att de vågar påpeka för varandra om någon gör eller säger något ogenomtänkt.

Hälften tycker att det är viktigt att tillföra och inte ta bort saker för barnen, de ska få leka med de saker de vill. Alla tycker att media försvårar genusarbetet, både genom att isärhålla leksaker och genom att ge budskapet till barnen att flickor ska tänka på sitt utseende och pojkar ska vara aktiva. Två respondenter tycker det var viktigt att hålla sig uppdaterade med ny forskning. Hälften vill ha fler män i förskolan. En tycker att det då blir bättre stämning i arbetslaget och bland barnen och en känner att det vore bra för barnen att se att förskollärare är ett yrke även för män.

5. Analys och Diskussion

5.1 Metoddiskussion

Att låta respondenterna själva välja en situation där de medvetet arbetar med genus tror vi har varit en styrka för vår studie eftersom vi ville ta reda på *hur* de jobbar med genus och inte *om* de jobbar med det. Vi trodde att de skulle vara mer fokuserade på att visa på en genusmedvetenhet eftersom de var väl medvetna om vårt syfte. Vi trodde också att respondenterna kände sig trygga i en situation som de själva valt så att de skulle kunna inrikta sig mer på hur de jobbar genusmedvetet.

Många faktorer har betydelse när en situation tolkas (Denscombe, 2000) bland annat tidigare erfarenheter och sinnesstämning. Därför tycker vi att en annan styrka med vår studie är att vi videofilmade observationerna. Vi fick då med allt som hände och vi har kunnat granska filmerna flera gånger. Detta har också lett till att vi har kunnat se nya saker som vi inte såg första gången vi tittade på filmerna. Genom att vi har suttit och analyserat våra observationer tillsammans och inte själva har gjort att vi fått ett mer tillförlitligt resultat.

Respondenterna fick inte ta del av våra intervjufrågor i förväg vilket medförde att de inte kunde bilda sig en uppfattning om frågorna. Detta kan vara negativt då de kanske inte kom på ”allt” vid intervjutillfället men det kan också vara positivt eftersom de inte hade tid att tänka ut ett tillrättalat svar. Vi känner, nu i efterhand, att det varit en styrka att vi spelade in intervjuerna eftersom det har varit tämligen enkelt att jämföra dem.

Vi använde oss av semistrukturerade intervjuer och Stukát (2005) menar att vid sådana intervjuer är intervjuarens skicklighet viktig för att kunna ställa bra följdfrågor. Vi kände att det skulle gynnat vår studie om vi varit mer vana vid att intervjua, det var ibland svårt att komma på och formulera följdfrågor. Vid analyserna av intervjuerna var det lättare att komma på följdfrågor. En fördel med de semistrukturerade intervjuerna var att våra respondenter själva kunde utveckla sina svar och precis som Stukát (2005) skriver så gav det oss mer än vi hade tänkt när vi skrev våra frågor.

5.2 Resultatanalys och resultatdiskussion

Resultatet visar att respondenterna arbetar genusmedvetet inom en rad olika områden för att uppnå målen för jämställdhet i läroplanen. Här nedan har vi i stora drag beskrivit vilka strategier våra respondenter använder sig av.

5.2.1 Förskolepersonalens strategier

5.2.1.1 Ordval och uppmärksamhet

I intervjuerna framkommer det att alla pedagoger tycker att en viktig del i genusarbetet är att bryta de traditionella könsmonster som finns i samhället. Vi kan se i en av observationerna att Carina, på förskola 2, försöker göra det genom att hon pratar på ett gulligare språk när hon pratar med en pojke. Hedlin (2004) menar att pedagoger istället ofta gör så mot flickor. Carina tilltalar också pojken utifrån hur han ser ut. Vi tycker att detta kan betraktas som genusmedvetet utifrån det Helén och Granholm (2007) skriver om att pojkar ofta uppmärksammas för vad de gör medan flickor istället uppmärksammas för sitt utseendes skull. Pedagoger gör alltså tvärtom.

Carina tänkte på att inte ge pojkarna all uppmärksamhet, som Olofsson (2007) skriver att de oftast får. Vid flera tillfällen kan vi se att Carina avstår från att bemöta pojkarna när de försökte avbryta samlingen. En annan strategi som uppmärksammades i denna samling var att inte låta sig avbrytas i samspelet med ett barn och det betyder att barn inte tillåts avbryta varandra eller pågående aktiviteter utan synbar anledning. Det kan vara bra att Carina inte uppmärksammar de barn som stör i samlingen på en gång eftersom det förhoppningsvis leder till att de slutar störa i brist på uppmärksamhet. Är det dock samma barn som stör varje gång kan det leda till att barnet inte får någon uppmärksamhet alls. Barnet kanske inte vet något annat sätt att få uppmärksamhet på. Här tror vi att det är extra viktigt att, som Olofsson (2007) menar, positivt uppmärksamma barnet när den gör bra saker och också när barnet överskrider könsgränserna så att barnet fortsätter med det. Genom att bara fokusera på det negativa kan stämningen i barngruppen bli dålig.

5.2.1.2 Uppmuntran till självständighet och individualitet

Anna, på förskola 3, tycker att en viktig del i genusbiten är att få barnen att bli självständiga, att alla barn ska känna att de kan själva och att de i första hand ber en kompis om hjälp och inte en vuxen. I vår observation kan vi se att Anna genomgående arbetar med att få barnen att bli självständiga genom att uppmuntra dem till att försöka mer och att få dem att be varandra om hjälp istället för att be pedagoger om hjälp på en gång.

Enligt Månsson (2000) är det mer vanligt att pojkar dominerar vid bland annat måltidssituationer. I frukostsituationen med Anna var det dock flickorna som dominerade. Strategin denna pedagog hade var att få alla barn delaktiga i samtalet oavsett kön. Anna ställde frågor till pojkarna och uppmärksammade inte, liksom Carina på förskola 2, de som försökte avbryta samtalet.

5.2.1.3 Likhetstänkande

Anna, i förskola 3, säger i intervjun att en strategi för henne är att inte särskilja barnen. Detta kan vi tydligt se när vi tittade på antalet öppna och slutna frågor som ställdes till barnen. Anna ställde ungefär lika många öppna och slutna frågor till pojkarna och flickorna och detta visar att Eidevalds (2009) resultat, att pojkarna fick fler slutna frågor och flickorna fick fler öppna frågor, inte stämmer här. Denna strategi syns också när Anna benämner alla barn med namn. Hon vill på detta sätt se till individen och inte till könet, säger hon i intervjun. Om detta jämförs med det Olofsson (2007) skriver om att flickor ofta benämns som grupp och pojkar som individer kan det vara så att Anna är medveten om vad genusarbete innebär.

5.2.1.4 Kompensatorisk pedagogik

Pias strategi (förskola 4) är att jobba med teateräventyr utifrån den kompensatoriska pedagogiken, där barnen utifrån kön ska få utveckla sina generellt mindre utvecklade sidor (SOU 2006:75). Pia hade dock inte delat upp barnen i grupper utifrån kön utan hade en könsblandad grupp och använde sig av den kompensatoriska pedagogiken inom gruppen. Pedagogiken syntes vid flera situationer, bland annat när pojkarna skulle hämta virke till båten som flickorna skulle bygga och när en pojke skulle ta hand om den lilla apan.

Vid ett tillfälle såg vi att Pia frångick pedagogiken när hon lät en pojke gå in i den första grottan. Vid intervjun framkom det att det, enligt instruktionerna, egentligen skulle ha varit en flicka som gick in i den första grottan men att pedagogen istället valde en pojke för att han såg lite rädd och osäker ut. Hon förklarade vidare att hon här tänkte på att se till individen och inte till könet. Det verkar som om Pia här ifrågasätter ordvalet att alltid välja en flicka, som det stod i teaterinstruktionerna. Detta tycker vi känns genusmedvetet för precis som Helén och Granholm (2007) skriver är det viktigt, i genusarbetet, att tänka på att alla barn är olika som individer och att de ska få möjligheten att utvecklas, oavsett kön. I barngruppen såg vi att det fanns två barn som verkade blyga och för dem kanske det hade varit mer utvecklande om Pia inte använt sig av denna pedagogik utan istället delat in barnen i könsblandade grupper utifrån dem som individer.

En fördel med att använda kompensatorisk pedagogik i könsuppdelade grupper är, enligt Ólafsdóttir, att barnen där inte intar könsbestämda roller lika mycket som i könsblandade grupper. Det blir då lättare för barnen att bryta traditionella könsmonster (SOU 2006:75). Kanske blir detta svårt att uppnå eftersom Pia har könsblandade grupper. En nackdel med kompensatorisk pedagogik är att den visar att pojkar och flickor behöver lära sig olika saker (SOU 2006:75) och på så sätt leder pedagogiken till ett isärhållande mellan könen. En annan nackdel är att om det fokuseras för mycket på barnen är det lätt att glömma bort att det ofta är personalens förhållningssätt som först måste förändras för att det ska bli ett bra genusarbete (SOU 2006:75).

5.2.2 Hierarkin och isärhållandets dilemma

Alla pedagoger verkar, i intervjuerna, vara väldigt genusmedvetna i sin teori. Vi kan dock se Hirdmans (2001) teorier om hierarki och isärhållande bli synliga i våra analyser av sagostunden eftersom pedagogerna verkar göra skillnad på könen genom att ge pojkarna mer uppmärksamhet och acceptera deras negativa beteende mer än flickornas. Det är förståeligt om pedagogerna inte reflekterat över detta då Olofsson (2007) skriver att det som betraktas som kvinnligt och manligt är så införlivat i vårt tänk att vi inte alltid ser det. Att bryta hierarkin är nog därför svårare än man tror. Deras teoretiska kunskaper tenderar att vara välutvecklade men verkar vara svåra att praktiskt tillämpa i ett genusmedvetet förhållningssätt. Alla våra respondenter har olika strategier och om man, som pedagog, har kunskap om dessa och är medveten om sitt eget förhållningssätt och öppen för att ändra på det så borde man kunna få till ett bra genusarbete.

5.2.3 Slutsatser

Syftet med vår studie var att undersöka hur förskolepersonal arbetade med genus i förskolan. I analyserna av observationerna kom vi fram till att även fast man tänker på att arbeta genusmedvetet så är det inte alltid lätt, det är mycket att tänka på och trots att man har de teoretiska kunskaperna så är det svårt att utveckla ett genusmedvetet förhållningssätt som genomsyrar vardagspraktiken. I resultatet framkom det dock många bra förslag på hur man ska tänka och hur man kan jobba genusmedvetet i det vardagliga arbetet i förskolan, och detta utan att genomföra stora genusprojekt. Genom att vara medveten om att man behandlar pojkar och flickor olika så har man börjat sitt genusarbete. När man fått denna insikt måste den utvecklas genom kunskap om hur man kan göra för att inte göra skillnad och följas upp med observationer av sitt arbete med barnen för att synliggöra hur arbetet kan utvecklas vidare.

5.3 Nya forskningsfrågor

Denna studie skulle kunna vidareutvecklas på flera sätt, bland annat genom att observera samma respondent vid flera tillfällen för att på så sätt tydligare kunna se hur denna arbetar genusmedvetet i vardagen. Då skulle även observationer utomhus vara intressant att ha med då vi i vår studie endast hade med inomhusobservationer. Det hade också varit intressant att ha med respondenter som inte arbetar så mycket med genus för att sedan jämföra med de respondenter som säger sig arbeta genusmedvetet.

5.4 Pedagogisk relevans

Det hör till personalens uppdrag att arbeta med genus- och jämställdhetsfrågor, enligt Lpfö98, men det står inte hur. När lärare omsätter teori till praktik blir deras kompetens synlig och därför anser vi att det inte är konstigt att det inte står några metoder i Lpfö98. För att kunna arbeta genusmedvetet måste man också ha kunskap i ämnet, menar Hedlin (2004). Därför anser vi att denna studie har en pedagogisk relevans då vi tycker att den belyser hur man, i vardagssituationer, kan arbeta med genus på ett medvetet sätt.

Referenslista

Bjørndal, C.R.P. (2005). *Det värderandeögat. Observation, utvärdering och utveckling i undersvining och handledning*. Stockholm: Liber.

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare. Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek*. Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.

Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2003). *Att göra kön. Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Gens, I. (2005). *Från vagga till identitet. Hur flickor blir kvinnor och pojkar blir män*. Jönköping: Seminarium.

Hedlin, M. (2004). *Lilla genushäftet. Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Kalmar: Institutionen för hälso- och beteendevetenskap, Högskolan i Kalmar.

Helén, E. & Granholm, M. (2007). *På genusäventyr. Metodbok för drama och genus i förskolan*. Stockholm: Natur och Kultur.

Hirdman, Y. (2001). *Genus- om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.

Kjellberg, K. (2004). *Genusmaskineriet. Om tänkandet kring kön*. Sveriges Utbildningsradio.

Kåreland, L. & Lindh-Munther, A. (2005). Om läsning och könsmönster i förskolan. I L. Kåreland (Red.), *Modig och stark – eller ligga lågt. Skönlitteratur och genus i skola och förskola*. (s. 53-75). Stockholm: Natur och Kultur.

Månsson, A. (2000). *Möten som formar. Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Malmö: Institutionen för pedagogik, Malmö Lärarhögskola.

Olofsson, B. (2007). *Modiga prinsessor & ömsinta killar: genusmedveten pedagogik i praktiken*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.

SOU. (2006:75). *Jämställd förskola – om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete. Slutbetänkande från Delegationen för jämställdhet i förskolan*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svaleryd, K. (2002). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber.

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan. Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.

Vetenskapsrådet (2002). Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning Tillgänglig: www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf [2010, December 8].

Bilaga 1 Intervjuguide

Bakgrundsfrågor:

1. Hur gammal är du?
2. Vad har du för utbildning?
3. Hur länge har du arbetat inom förskoleverksamhet?
4. Har du egna barn? Ålder? Kön?
5. Har du gått någon genusutbildning och i så fall när?
6. Varför är genus intressant för dig?
7. Är det något du skulle vilja lära dig mer om inom genus?

Intervjufrågor:

1. Vad innebär arbetet med genus i förskolan?
2. Varför jobbar du genusmedvetet?
3. Vad är svårast med att jobba genusmedvetet?
Hur jobbar ni med det?
4. Hur jobbar du genusmedvetet i vardagen?
Vad tänker du på?
Vad vill du uppnå/bryta med genusarbetet?